

LIETO VANHALINNA

Linnavuoren kaivaus

Esko Sarasmo 1960

Tampere, 28.12. 1970

Esihistoriallinen Osasto
Kansallismuseo.
Helsinki

Oheisena lähetän jäljennöksen Liedon Vanhalinnan linnavuoren kesän 1960 kaivauksen kerö^tmuksesta sekä valokuva- ja karttaluettelot.

Koska Turun Yliopistolla on jo puhtaakaipiirretyt kaivauskartat (piirsi Isto Kauhanen), ehdotan että Kansallismuseo saisi konseptikartat, sen jälkeen kuin niistä järjestysnumerot on merkitty puhtaaksi piirrettyihin karttoihin ja mahdollisesti kopioitu muutama pieni karttapiirros, jotka olen lisännyt parin karttalehden reunaan. ⁴Kaivauskartat ovat hyvin siistit ja selvät.

Terveisin

Esko Saraso

Tiedoksi:

Turun Yliopisto

Kertomus Liedon Vanhalinnan linnavuoren kaivauksesta, joka suoritettiin Turun Yliopiston toimeksiannosta Ester ja Mauno Vanhalinnan lahjoituksella varoilla 1.7.- 22.7.1960. Kaivauksia johti maisteri Esko Sarasmo. Kartanpiirtäjänä oli hum. kand Isto Kauhanen.

Kertomukseen liittyy 60 valokuvaa (negatiivina) Nst 1-57
27 karttaa (Nst K.1-26 a/ 60)
10 profiilipiirrosta (Nst 27-30/ 60)
yleisilmäyskartta 1:100
valokuvien sijoituskartta
15 lehteä pintavaakitusruudustoa 1:40
kesien 1958, 1959 ja 1960 kaivausalueesta
Esineitä on luetteloitu ja kaivauskarttoihin merkitty alanumerot 1601-1782. Massatavaran (keramiikka, kliinki, sitta, tiilisavi, poltettu- ja polttamaton luu) luetteloinnin on suorittanut Turun Yliopiston arkeologian laitos. Sen esintymisalueita on merkitty yleisilmäyskarttaan.

Kaivaus oli jatkoa edellisen kesän tutkimuksille. Työmaa oli pyykityksineen oli säilynyt jokseenkin koskemattomana talven yli. Tutkimuksissa noudatettiin edellisten kesien työtapaa kaivamalla nyt vain ylin kulttuurimaakerrostuma kiviin asti. Tällä keinolla on arveltu saatavan kohtuullisella työmäärällä riittävästi tietoja, jotta linnavuoren rakenteita ja vaiheita voi yrittää selvittää. Vuoren suhteellisen vähäiset rakenteiden jätteet myös tällä tavoin ehjiksi, ja on mahdollisuus harkita, mitkä niistä tulisi säilyttää yleisnähtävyyksinä. Täydennyskaivauksessa oli tarkoitus tutkia niitä lisää tarpeellisessa määrässä, ja kaivaa pohjia myöten alueita, jotka osoittautuvat mielenkiintoisiksi. Nyt kaivettiin pohjaan asti uudelta kaivausalueelta metrin levyiset koojat: IX:-2 c-d, XIII:-1 --+5 c-d (kaivettu 1959, profiili piirretty 1960), XIX:-4 --+5 c-d ja pitkittäiskooja XVIII-XIX:1 a,c.

Varsinaisia kaivausalueita oli kolme. Yhtenä oli linnavuoren

laen kallioharjanne "linnapihan" lounaussivulla. Siitä kaivettiin ruudut B-XVII:-4 --2(-1), eli 6-8 m leveydeltä 38 metriä. Alas tuli 260 m², mutta siitä oli paljasta tai vain pintaturpeen peittämää kalliota n. 40 m².

Toisena kohteena oli "linnapihan", linnavuoren laen jatkona luoteessa oleva alempi tasanne eli terassi. Siitä tutkittiin alueelta XVIII-XXI:-4 --+5 yhteensä 27 ruutua. Kun alasta n. 20 m² oli kalliota, tuli kaivausalaksi n. 88 m².

Kolmanten a kaivauskohteena oli vuoren koillisrinteen luiskalla ruudut VIII-IX:13-15, yhteensä 24 m². Ne kaivettiin pohjaan asti.

Suunniteltujen kohteiden lisäksi kaivettiin pohjaan asti enin osa XII-XIII:6-7, joista ylin kerrostuma oli kaivettu jo edellisellä kesänä. Siitä oli silloin löytynyt hopearaha, ja sellainen löydettiin nytkin. Yhteensä tutkittua alaa kertyi n. 344 m².

Harjanne.

Kaivausalueen eteläkulmauksessa A-B:-4 --3 oli nurmikkoa, jossa humuksen alla oli oli nokipitoista hiekkamaata. ^x I:-4:ssä oli kallionotkelman täytemaan pintakerroksena kiviladelma. Kivet olivat kooltaan yleensä Ø 10-20 sm, ja niistä muodostui 1-2 kerroksen vahvuinen jokseenkin yhtenäinen latomus. (kuv. 37-38).

Kulttuurimaa oli humusta, jonka seassa oli nokea, ja alemmat kivet olivat usein tiukasti kiinni savessa. Samanlainen kiveys jatkui II-III:-4 :ssä. Jälkimmäisessä ruudussa oli runsaasti pintanokea. Se ehkä oli myöhemmin poltettujen nuotioiden, kokkotulien, jäljiltä. Samantapaista ^{kivikkoa} oli vielä kalliokolossa II-III:-2. Useammassa kohdassa todettiin, että kivien alla oleva savikerros ei ollut yhtenäinen, vaan oli muodostunut erillisistä kämmenen kokoisista kasautumista, joiden väleissä oli usein pieni rako. Savea ei siis oltu tuotu tähän lietteenä, vaan pieninä kiinteinä kokkeina, "lapiollisina"

^x Kulttuurimaan koostumuksesta eri paikoilla on lisäksi tietoja kaikkien esineiden löytymiskohtien kuvauksessa.

VI-VII:-2 :ssa oli tasanteen reunassa harjanteen juurella II kerroksessa pintaosa humusmultaa, alaosassa oli nokipitoista kivimurskan sekaista maata. Niiden raja oli n. 30 sm pinnasta. VIII:-2:ssä oli II kerroksessa ylimpänä 10 sm humusmasta, sitten nokikerros, sen alla 10 sm savimaata ja lopuksi 2 sm punertavaa hiesua kallion pinnassa.

Yleisimmin oli kalliioharjanteella, siellä missä turpeen alta ei heti paljastunut kalliopinta, 10-20 sm kerros nokipitoista mullasmaata.

IX:-4:ssä oli kalliokolossa a,c-neljänneksissä eli lounaispuoliskossa kivien alla 5-10 sm syvällä savikerros. Kivet eivät olleet kiinni savessa, vaan välissä oli humusmultaa tai oli savea kivien ja mullan seassa, savi alimmaisena. IX:-2 (kuva 50, prof.27) savi oli nokimaan alla. X:-2:ssa oli pohjasaven päällä kumpuileva nokijuoni, sen päällä keltaista vesisoraa ja sitten vasta humus. Savessa oli nokista kivimurskaa ja jokunen mureneva kivikin.

XI:-4:n kalliokuopanteessa a,c-neljänneksessä oli 15 sm syvällä nokijuomuja ja syvemmällä kallion päällä 5 sm savikerros, jonka alpuoli oli ruskea. XI:-2 :ssa oli savea nokimaan alla kalliota vastassa. - Näillä vaiheilla harjanteen juurella oli pitkä rivi järeitä kuusen kantoja, jotka Mauno Wanhalinna kantopommeilla hajoitti, onnenkuin niiden kohtia päästiin tutkimaan.

Mielenkiintoinen tutkimuskohde olisi ollut lakitasanteen eli "linnanpihan" länsikulmaus XVI-KVIII:-3 --1 vaiheilla. J.Rinne on kertonut siinä olleen ladottua kivimuuria. Nyt voitiin vain todeta, että tämä kohta oli silloin jokseenkin tarkoin kaivettu. Maa oli siinä nyt vahvasti nokipitoista, seassa runsaasti keskikokoisia ja päenehköjä \varnothing 10-30 sm kiviä. Osa niistä oli ryhmänä, kalliojyrkänteiden jatkona. Nokisessa maassa oli pieniä palomaatäpliä kerrosten sekoittumisen merkinä. XVII:-3 :ssa oli palomaa vielä paikoillaan nokimaan alla.

Alatasanne.

XVIII-XIX:-2:ssa nokimaas oli hyvin tummaa, edellisessä ruudussa sitä oli pohjaan asti. Nokimaan seassa oli sekä hiilen että poltetun luun siruja ja kivimurskaa. Myös ohut kerros puhdasta hiekkaa oli siinä.

XIX:-4:ssä oli kallion sivussa nokimustaa maata, seassa ruukun paloja kiven kylkeä vastassa. Palomaata oli ohut kerros 10 sm syvällä. XX:-4:ssä oli nokipitoista humusta kallion päällä.

Varsinainen alatasanne alkoi XX:-3:sta. Se oli ennenkaivauksista tasaista nurmikenttää. Nurmen alta paljastui paikoittain harvaa kiveystä. Maaperä kaivauksen aikana oli liejumaista nokimustaa mutaa. Tätä kulttuurikerrosta oli yleisimmin n. 20 sm. Sen seassa oli muutamia isojakin, jopa 15 sm leveitäkin hiiliä, joissa puun syiden suunta näkyi. Minkäänlaista rakennelmaa, seinää tai muuta, ei niistä hahmottunut. Kalliuseinämän luona oli nokimaassa jokunen palomaaläiskä.

Kiuas.

Merkittävin löydös tällä alatasanteella oli kiukaanpohja XX-XXI:1-3:ssa. Kooltaan ja muodoltaan se oli samantapainen kuin kesinä 1957 ja 1959 tavatut kiukaanpohjatkin, mutta hieman enemmän hajonnut. (Kuv. 48, 49, 55, 56). Kiveys oli nyt n. 2,8 x 2,8 m ja tiivis. Sen luoteisyrjässä oli suurten kivien loma, kooltaan n. 20 x 80 sm. Tässä lomassa oli maa nokista, joten se ilmeisesti on ollut uuni, suu luoteeseen.

Kiuasta ei keritty mainittavasti tutkia, eikä sen kiviä liikuteltu. Täydennyskaivauksessa selvinnee, onko uuni ollut alkuaan suurempi. Samoin todettanee, onko kiukaanpohjan länsipuolelle ollut kivikko siitä peräisin.

Ei myöskään saatu vielä selkoa siitä, onko kiuas kuulunut rakennukseen. Klinininkiä kyllä löytyi jonkunverran kiukaan kummaltakin puolelta, muuta seinien siaintia ei niistä selvinnyt.

Koska on oletettu, että edellä mainitut kaksi kiuasta ovat kumpikin olleet hirsirakennuksessa, on tästä uudestakin oletettava samaa. Kiukaan takana 3 metrin päässä olevaa pystysuoraa kallioseinämää on voitu käyttää rakennuksessa apuna.

Rintavarustus.

Kesän tutkimusohjelmassa oli yhtenä tavoitteena koettaa saada lisäselvitystä edellisenä vuonna havaistun palanneen rintavarustuksen rakenteesta. Sitä varten kaivettiin ruudut VIII-XI:13-15 pohjiamyöten. Sen alueen kahta puolta olevista koeojista oli pääteltävissä, että siinä oli toiseksi parhaiten säilynyt lala varustusjätettä jo tutkittujen viereisten ruutujen X-XI:13-14 jälkeen.

Linnavuoren koillisrinneillä on laaja ja paksu vierinkivikerrostuma. Ainakaan profiilileikkausten seinämistä ei ollut havaittavissa kivimassassa minkäänlaista rakenteellista järjestystä. Sen vuoksi koetettiin nyt tasokaivauksella tarkistaa asiaa. Tutkimuskohteiksi valitut ruudut kaivettiin huolellisesti kerroksittain, ja joka kerroksesta piirrettiin kartta. Niitä tuli seitsemän.

Pintaturpeen alla oleva kiveys oli koostunut pienehköistä ϕ 10-20 sm mukulakivistä, joiden lomissa oli humusta. Löydöksiä ei ollut. Toisin paikoin litteähköjä kiviä oli syrjällään. Samaan tapaan oli kiviä kyljellään muuallakin rinteessä. Ilmeisesti ne olivat vain vierieissä niin kiillautuneet. Tutkittavien ruutujen alueella sassa oli näkyvissä muutamia suurempienkin kivien kulmia.

II kaivauskerroksen pohjatasossa oli laajoja hyvin mustia nokimaa-aloja. Kerrostumat olivat 5-10 sm paksuja ja maaston vieton mukaan kaltevia. Hiilensirujakin oli joukossa. III:n kaivauskerroksen pohjalla nokialue oli jokseenkin yhtenäinen, supistui IV:ssä kapean kallionkolon alalle ja hävisi maapohjaan tultaessa.

Hiiltynyttä hirren jätettä alkoi tulla jo V kerroksesta. Muutamia hiilikimpaleita oli päällekin. Niistä ei kuitonkaan voinut päätellä, että palannut hirsiseinä olisi ollut kaksinkertai-

nen. Varustuksen romahtaessa on hirsiä voinut sinkoutua päällekin.

Samaan tapaan kuin edellisen kesän tutkimuksessa, todettiin nytkin järeän puun hiiltymiä vierekkäin siten, että puiden syyt olivat 90° kulmassa (IX:14, kartta 26, 26a). Se oli jätettä ehkä poikittaisseinämästä.

Pönkäpuunkin jäännöksiä jälleen tavattiin. 12 tuuman paksuisen puun hiiltymän keskellä oli 3- tuumaisen kohtisuorassa olleen parrun palaa. (Kuv. 31). Oliko se ollut hirren kolossa vai viety sen läpi, ei selvinnyt.

Uutta kesän 1959 havaintoihin verrattaessa olivat hiiltyneet risut. Heti ensimmäisenä käännetyn hirsihiihen alla oli maahan painunut hiiltynyt ohut oksalta tai juurelta näyttävä jäte. VIII:14:ssä oli kuitenkin savessa, jonka seassa oli kiviäkin, suorastaan "risukimpua": ϕ 0,5-2 sm eri suuntiin olevia ja taipuneitakin hiiltyneitä oksia. Alla oli palomaata, joka alkuaan oli ollut savimultamasta. (Kuv. 30).

Suurten maakivien alla ei ollut hiiltä eikä nokea, vaan humuspitoinen multa. Koska risujen hiiltymiä oli savien sisässä, ja savessa oli nokijuvia ja punertavaa palomaatakin, on mahdollista, että savivelliä on valeltu palaville risuille.

Osa hiilistä oli kallion pinnalla, enin osa kuitenkin kalliolla olevalla 5 sm:n savikerroksessa. IX:13:ssa oli kallion pinnassa 2 sm kerros hiesusavea ja siinä kiinni kivi. Kallionkolossa oli hieman palomaata ja sen alapuolella kallion pintaan liettynyt nokikerros. Hiiliä oli pystyssä tuuman vahvuisessa savikerroksessa. Eniten oli varustusjätettä säilynyt VIII:14:ssä jyrkähkön kalliokynnyksen juurella.

Lisäkaivauksilla linnavuoren koillisiinrinteen varustuksista tuskin on enempää tietoja saatavissa. Koeojilla on todettavissa,

että muissa kuin nyt kahtena kesänä tutkituissa ruuduissa, hiil-
tynyttä varustusjätettä on hyvin vähän. Tutkimuksen tuloksena saa-
dusta materiaalista tuskin selviää paljoo enempää, kuin mitä jo
näin kertomuksentekovaiheessa on ilmennyt.

Rinteitä kattavassa kivikossa ei tutkittaessa todettu kivistä
muodostuvⁿ minkäänlaisia kerrostumia tai rakenteita. Ne olivat kool-
taan yleensä pienehköjä ja keskikokoisia, pyöristyneitä ja helposti
vieriviä. Silloin kun linnavuorta on puolustustarkoituksiin käytett
ovat rinteiden yläosat varmaankin olleet paljaina. Kaikki nykyiset
rinnekivet ovat ylhäältä vuorelta, osa kaiketi on ollut varustuk-
sessa, osa torjuntavälineinä heitto- ja vierityskivinä.

- - - - -

Kaivauksiin käytettiin 19 työpäivää. Sää oli käytännöllisesti
katsoen koko ajan poutainen. Apaunani oli 10 henkeä, joista 4 oli
Turun Yliopiston opiskelijoita ja 4 koululaisia: Isto Kauhanen,
Jukka Eenilä, Eerivo Kärkilampi, Juha Salmo, Juhani Leminen, Risto
Rönnemaa, Aila Roponen, Kari Niemelä ja veteraanit Kustaa Jokinen,
Frans Saari.

Esinelöydöksiä kertyi n. 190:

1 hopeabrakteetti	2 putkilukon osaa
1 lasihelmi	2 " avainta
2 rautasolkea	41 naulaa
	4 niittiä
	4 jääkenkää
1 tappara	1 jauhinkivi (puolikas löy- detty aikaisemmin)
19 nuolenkärkeä	2 kuutiokiveä
	5 kovasinta
	8 limsiötä
6 puukkoa	
1 purasin	1 kannus
1 saksen	1 hevosenkenkä (puolikasa)
1 sirppi	56 " -nauloja

YM

Jakelu: Turun Yliopisto
Muinaistieteellinen Toimikunta
Mauno Wanhalinna

Tamperella 27.12.1970

Arko Varasmo

VALOKUVAT
SELOSTUKSET

Liedon Vanhalinnan linnavuoren
kaivauksista v. 1960 - Valok.
E. Sarasmo.

1. Lakitasanteen länsikulman XVII-XVIII:-1,1 kalliosola
ennen kaivausta. Kaakosta
2. Yleiskuva alaterassista XVII-XX:-1 = +2 Etelästä
3. J. Rinteen tutkiman muurin paikka XV-XVI:-2 - +1, profiilileik-
kaus, II kaiv. kerros. Länneestä
4. " " , lähikuva. "
5. " " Kaakosta
6. " " Luoteesta
7. Alaterassi eli tsaanne ennen kaivausta. Koillisesta
a-b
8. a-b " " Kaakosta
9. Linnavuoren lakiharjannekallio Luoteesta
10. Tutkittavaksi valittu varustuksen paikka VIII-IX:13-14
Länneestä
11. " " Idästä
12. Alatasanne XIX-XXI:-2 - +5 pyykitettynä ennen kaivausta.
Lounaasta
13. Kalliosolan liikuteltua kiveystä XVIII-XVII:-2
Luoteesta
14. " " XVI:-2-+1 Koillisesta
15. Linnavuoren lakiharjanteesta Idästä
16. Varustusjätteen kaivausta VIII-IX:13-15, kiveys osilla
II kerroksen pohjalla = 10
17. " " Kaakosta
18. Varustuksen kaivausta, profiilioja VII:12-15 Idästä

19.	Varustuksen kaivauspaikan aleosan suurehkoja kiviä.	Idästä
20.	" " III kerroksen pohja.	Eteläkaakos
21.	" " "	Lännestä
22.	" " "	Lännestä
23.	" " IV kerroksen pintaa	Etelästä
24.	" " "	Lännestä
25.	" " IV kerr. profiililojan takaa.	Idästä
26.	" " V " pintaa	Lännestä
27.	" " V " "	Idästä
28.	Linnavuoren keskiharrjanteen kalliokeolojen VII-VIII:-3
tytteenä pikkikivitasannetta.	Länsiluo-
teesta
29.	" " " "	Kaakosta
30.	Varustusjätteen hiiltynyttä vitsakimppua (?) VIII:14	
31.	" " hirttä. "	Idästä
32.	" " hirsikerrostunsa piirtää
Isto Kauhanen	
33.	" hiilikerrostunsa	Kaakosta
34.	" "	Pohjoisesta
35.	" " IX:13-14 (=kartta 26 a:1	Pohjois-
koillisen
36.	" " "	Idästä
37.	Linnavuoren keskiharrjanteen kalliokeolojen A - I:-4 - -1
pikkukivitäytettä.	Etelä-
kaakosta
38.	Linnavuoren keskiharrjannetta ja kalliokeolojen kiveytetty.	Kaakosta
38 a	" " " "	
	II-III:-4	Luoteesta

39. Alatasanne, I kerros kaivettu, miehet kiukaan paikalla.
XIX-XX:-2 --+1 Lounaasta
40. " " " Idästä
41. " " " kiukaanpohjasta puolet
esillä XX:2. Etelästä
42. " " " Pohjois-koillise
43. Keskiharjanteen sisäpuolinen eli koillissivusta,
ruutujonoj -4 - +2, II kerros kaivettu. Luoteesta
44. Yleiskuva, lakitasannetta ja harjannetta. Pohjois-Koillise
45. " lakiharjanteesta. Luoteesta
46. Varustusjätettä, hiiltynyttä oksia. Idästä
47. " " Hiiltynyttä parrun päätä.
48. Kiukaanpohja XX:2 Kaskosta
49. " " "lentokuva" Luoteesta
50. Profiilileikkaus IX:-2 Idästä
51. Keramiikan palojen ryhmä XX:5 c
52. Kiukaanpohja XX:2 Länneestä
53. Alatasannetta kaivetaan. Pohjoisesta
54. Koeojaa XIII:6-10- Lounaasta
55. Kiukaanpohja XX:2 Koillisesta
56. " " Etelästä
57. Kaivajat työn päätyttyä.

KARTTAMERKIT

kaivauskartoissa 1958, -59, -60 Liedon Vanhalinnan linnavuoresta

- savialue
 hiiltä ja nokimasta
 " paljon, raja selvä
 " epämääräinen
 hiiliä ja syiden suunta
 palomasta
 " paljon, raja selvä
 " epämääräinen
0.00 I kerroksen pohjavaakitus
0.00 II " "
0.00 III " "
 esine, numeroitu
 " " II kerros
 " " III "
 nuolenkärki, numeroitu, suunta
 " " II kerros, suunta ei tiedossa
 naula, numeroitu
 hevosenkengän naula, numeroitu
 rautaesine, numeroimaton, paketoitu
 " paloina
 esine, paketoitu
 " paloina
 keramiikka, paketoitu
 "
 Klisinkii
 sittaa
 tiillisaves
 poltettu ja polttamaton luo

Liedon Linnavuoren kesän 1960 kaivauskartat

Yleissilmäyskartta v. 1960 kaivausalueesta 1:100

K. 1 /60	B:-4 --2		1:20
2	B:-1		"
3	A-I:-4--2		
4	" :-1		"
5	II-III:-4 --2		"
6	" :-1 --1	<i>enttään huono valokopio; ei miksoitu</i>	
7	IV-V:-4 --2		"
8	" :-1		
9	VI-VII:-4 --2		
10	VIII-IX:-4 --2		"
11	X-XI:-4 --2		
12	XII-XIII:-4 --2		
13	XIV-XV:-4 --2		"
14	XVI-XVII: "		
15	XVIII-XIX: "		1:20
15 a	XIX:-2		1:10
16	XVIII-XIX:-1 --2		1:20
17	XX-XXI:-4 --2		
18	" :-1 --2		
19	" : 3-5		"

Varustusjätteen kaivaus

20	VIII-IX: 13-15	I kerros	1:20
21	" "	II "	
22	" "	III "	
23	" "	IV "	
24	" "	V "	
25	" "	VI "	

K.26 /60	VIII-IX: 13-14	VII kerros	1:20
26 a	VIII:14, IX:13-14	" "	1:10 erik. karttoja

Profiilikartat

27	IX:-2		1:20
28 a-g	XIII:-1 -+5		" käytetty korto- muksessa 1959
29	XX:-4 ---+ 5		
30	XVIII-XX:1		"